

Pomoć Evropske unije Srbiji i COVID-19

Autor analize: Ivan Vejvoda

Ubrzo nakon uvođenja vanrednog stanja u Srbiji, usled širenja bolesti COVID-19, sa vrha države stigla je poruka da evropska solidarnost ne postoji i „da je to bila jedna bajka na papiru“¹ sa druge strane je naglašeno je da se najveća nada polaže u Kinu koja jedino može da pomogne u datoj situaciji. Kako je vreme prolazilo glasno se hvalila pomoć, čak i dolazak robe koja je plaćena od strane Srbije, drugih država poput Rusije ili Ujedinjenih Arapskih Emirata. U slučaju EU pomoći intenzitet hvalospeva sveden je na nivo učtivosti. Kako je protumačio Filip Ejodus, profesor Fakulteta političkih nauka u Beogradu: „evropska pomoć u Srbiji tradicionalno se doživljava kao pomoć bogate maćehe, koja daje mnogo manje nego što bi mogla, a zvoca mnogo više nego što bi trebalo“².

U daljem tekstu cilj neće biti da se umanju značaj pomoći pojedinih država ili međunarodnih aktera. Definitivno treba biti zahvalan bilo kojoj pomoći koja stiže u Srbiju u ovim izuzetno teškim vremenima, sa koje god strane zemaljske kugle stigla. Ovo je posebno važno ako uzmemo u obzir to da skoro svaka država koja pomoć pruža takođe mora i sama da se suočava sa sličnim izazovima kao i Srbija.

Ono što hoće biti cilj teksta jeste razmatranje u kojoj je meri Evropska unija pomagala i pomaže Srbiji, zašto je reakcija EU u svetlu trenutne krize bila shvaćena kao sporiya nego što bi bilo idealno i, nadasve, da utvrdimo da li je evropska solidarnost samo bajka na papiru?

1 <https://rs-lat.sputniknews.com/vesti/202003151122059574-vucic-evropska-solidarnost-je-bajka-na-papiru-koronavirus-pandemija/>

2 <http://rs.n1info.com/Vesti/a585748/Ejdus-Evropska-pomoc-se-u-Srbiji-dozivljava-kao-pomoc-bogate-macehe.html>

KOLIKO JE EU PRUŽILA SRBIJI?

Evropska unija je ubedljivo najveći donator bespovratne pomoći Srbiji. Do 2018. godine, EU je Srbiji pružila pomoć u iznosu od 3.6 milijardi evra, dok su njene države članice individualno na taj broj dodale više od pola milijarde. Ni jedna druga država nije ni blizu kada se radi o sredstvima koja su pružena na ovaj način. Istovremeno, Srbija je najveći primalac fondova EU na celom Zapadnom Balkanu.

Prema podacima Ministarstva evropskih integracija u periodu od 2000. do 2016. godine na listi najdarežljivih, tu su još i SAD, na drugom mestu, Švajcarska, Norveška, Japan i Kina, koje zauzimaju mesta od šestog do devetog.³ Nažalost, prema istom izvoru samo 26% građana prepoznaje vodeću ulogu EU u ovom pogledu.

Posebno je važno podsetiti i na veliku pomoć koja je stigla iz EU tokom nezapamćenih poplava koje su zahvatile Srbiju maja 2014. godine. Tadašnja Kancelarija za pomoć i obnovu poplavljenih područja navodi da je od preko 200 miliona evra prikupljenih za amelioraciju poplavljenih područja, ukupno 162 miliona stiglo od same EU uz još skoro 9 miliona od njenih država članica.⁴

Za trenutnu situaciju, važno je istaći doprinos koji je EU dala radi poboljšanja sistema zdravstva u Srbiji, bez koje bi se definitivno sa još većim poteškoćama suočavala sa trenutnom situacijom. U prethodnih 20 godina obnovljeno je, poboljšano i izgrađeno mnoštvo bolnica, domova zdravlja, laboratorija i instituta za javno zdravlje, kako u velikim gradovima, tako i u malim sredinama širom naše države. U tom cilju EU je donirala 200 miliona evra uz još 250 miliona evra koji su došli u obliku kredita.⁵ U ovom trenutku kada se ceo svet, pa i sama Unija, nalazi u jednoj od najvećih kriza sa kojima se susrela, EU je već obezbedila 93 miliona evra Srbiji, od kojih je 15 namenjeno direktno za podršku zdravstvu, a 78 miliona za socio-ekonomski oporavak države od pandemije.⁶

ZAŠTO SE STVORILA SLIKA DA EU NIJE BILA DOVOLJNO EFIKASNA U PRUŽANJU POMOĆI TOKOM EPIDEMIJE COVID-19?

Važno je odnose Evropske unije i Srbije prestati posmatrati kroz infantilnu psihološku prizmu odnosa deteta i zle maćeha. Takođe, ustaljenu retoriku da je Srbija snažna i bez evro-integracija i da ima i druge "prijatelje" bi i u ovom slučaju trebalo dosledno koristiti. Konačno, odluke koje se donose i u ovakvim kriznim okolnostima su političke i vođene interesima i prioritetima, te ih nema potrebe romantizovati.

U trenutku uvođenja vanrednog stanja u Srbiji, 15. marta, konstatovano je 57 slučajeva zaraženih sa COVID-19. U istom trenutku u Italiji je već skoro 25 hiljada obolelih i na njenom severu je zdravstvo već na kolenima. Španija, Francuska, Nemačka sve su imale više hiljada obolelih sa tendencijom da broj znatno raste. Svaka druga država članica je tada već bila u povelju zaraze.⁷ U tom trenutku su se velikom brzinom razvijale posledice neozbiljnog pristupa prema virusu, koje je tada preovladavalo. Evropski kontinent postaje najveće žarište virusa.

3 https://www.mei.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/istrazivanja_javnog_mnjenja/ijm_dec_19.pdf, SAD (695,56mil eur), Švajcarska (176,09 mil eur), Norveška (171,10 mil eur), Japan (126,13 mil eur), Kina (31,40 mil eur),

4 http://www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/Zakljucak_Godisnji-izvestaj-o-radu-KPOPP_maj-2014_maj-2015.pdf

5 <https://europa.rs/pomoc-eu-zdravstvenom-sektoru-u-srbiji-temeljni-napori-koji-su-modernizovali-citav-sistem-zdravstvene-zastite-srbije/>

6 https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/coronavirus_support_wb.pdf

7 <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

Evropska unija i njene članice, osim što su nespremljene dočekale krizu, takođe unutar institucija EU imaju složen sistem donošenja odluka, pa i u kriznim situacijama. Uniju čini 27 država koje su svaka na svoj način počele da se bore krizom, usled vrlo jasno definisane politike Evropske unije u ovoj oblasti. Evropska unija nema direktnu nadležnost intervencije u zdravstvenim politikama država članica, što neminovno čini dolaženje do koordinisane i efektivne reakcije sporije. Čak i kada je neka odluka u nadležnosti isključivo Evropske komisije od nacрта do usvajanja može da prođe dosta vremena i da konačna verzija bude dosta različita od originalne. Ako se uključe druge institucije stvari postaju još zamršenije. Nadasve, mora da se uzmu u obzir posebnosti, interesi i potrebe svih njenih država članica, koje se mogu drastično razlikovati. Svaku tromost i nespretnost u tom pogledu ne bi bilo dobro tumačiti kroz staklo zle namere. Moglo bi se reći da je to jedna mrlja u moru prednosti koje pružaju demokratija i jake institucije. Naravno, ne treba ni uzdizati kao primer savršene prakse postupanje EU u ovoj situaciji, ali je valjano da stvari sagledavamo nijansirano uz razumevanje okolnosti i da stavove temeljimo na činjenicama.

Prevažna meta kritika odluka Evropske unije bila je tzv. sprovedbena uredba Evropske komisije kojom se otežava izvoz, pre svega, zaštitne opreme izvan EU.⁸ Ovaj akt je protumačen kao zabrana izvoza, ali on zapravo stavlja određene proizvode pod sistem odobrenja izvoza, koji zahteva da izvoznik dobije dozvolu za izvoz robe od relevantne nacionalne institucije. U smernicama u vezi sa navedenom uredbom se naglašava da „Unija ne želi ograničiti izvoz više nego što je apsolutno nužno i želi podržati načelo međunarodne solidarnosti tokom ove globalne pandemije“ i da dozvole treba izdati ukoliko bi „pošiljka ispunila opravdanu potrebu službenika i zdravstvenih radnika u nekoj trećoj zemlji“.⁹ Kasnije je uredba izmenjena da se eksplicitno dozvoljava izvoz na prostor Zapadnog Balkana.¹⁰ Pogotovo je zanimljivo što je uprkos kritikama usmerenim ka nedostatku „evropske solidarnosti“ Srbija izričito zabranila izvoz velikog broja proizvoda koji su viđeni kao strateški važnim u okolnostima pandemije.¹¹

Kao što je gore navedeno, od strane EU je značajna količina novca usmerena za pomoć Srbiji u borbi protiv Korona virusa. Pored toga što ova sredstva omogućuju kupovinu opreme kojom se štite i spasavaju životi građana Srbije njome je, takođe, finansiran i transport robe koja je upućena i kupljena u drugim delovima sveta. Poseban značaj treba pridati sredstvima koja su opredeljena za socio-ekonomski oporavak zemlje nakon okončanja pandemije. Kao što već svi znamo, COVID-19 ne utiče samo na zdravlje ljudi u Srbiji, već i na njihovo opšte blagostanje. Svi građani i svi delovi društva su trenutno pogođeni potresom dosad nezabeleženih razmera, neko je već ostao bez posla, neki ga nisu ni ranije imali, te im je egzistencija u potpunosti neizvesna, a vraćanje u normalne tokove neće se desiti ni sa „razračunavanjem“ sa virusom. Iz tog razloga, potrebno je biti zahvalan za svaku podršku koja vodi tome da se stanje institucija i život građana stabilizuju.

8 https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/march/tradoc_158671.pdf

9 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XC0320\(04\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XC0320(04)&from=EN)

10 <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2132>

11 <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/lista-proizvoda-%C4%8Diji-je-izvoz-vlada-srbije-privremeno-zabranila>

DA LI JE EVROPSKA SOLIDARNOST BAJKA?

Ne, nije. Kao što smo videli daleko je od toga. Vrlo je pragmatična, kako su jasno i postavljeni temelji institucija i odnosa u okviru same Evropske unije. Evropska unija nije najefikasnija tvorevina, što nije novina. Ipak, članice Evropske unije su države u kojima je standard života na najvišem nivou na svetu, te je sigurno da su briga za građane, posebno ugrožene i solidarnost kao princip poveznice evropskih društva. S obzirom da same finansiraju EU, njene članice imaju prioritet u podršci koju daju evropske institucije. Razumljivo je da države koje su na njenim granicama, ma koliko bile bliske ili važne za EU nemaju taj stepen prioriteta. Uprkos tome, Evropska unija je kontinuiran i strateški partner, a ne prijatelj Srbije, kao što su i druge države s kojima Srbija saraduje njeni partneri. Ne treba umanjiti značaj ni jedne pomoći u ovom kriznom i teškom dobu. Naprotiv, svakoj podršci treba ukazati zahvalnost, u kom god obliku ili količini ona došla. Baš zato je, u najmanju ruku, nepristojno emotivno nabujalim izjavama bacati senku na Evropsku uniju koja već dvadeset godina pruža podršku za izgradnju institucija i unapređenje kvaliteta života građana, nakon ratova i kriza devedesetih godina i koja nastavlja da nam pomaže iako zvaničnici umeju da neosnovano i grubo upute neutemljene kritike u njenom smeru. Mislim da bi neko drugi odavno odustao od pružanja podrške.

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Ovo je autorski tekst koji izražava stavove autora i ne predstavlja mišljenje ni Balkanskog fonda za demokratiju niti Ambasade Kraljevine Norveške u Beogradu.

Tekst je napisan u okviru projekta koji se realizuje uz finansijsku pomoć Balkanskog fonda za demokratiju Nemačkog Maršalovog fonda SAD (Balkan Trust for Democracy of the German Marshal Fund of the U.S.- BTM) i Ambasade Kraljevine Norveške u Beogradu.

Prilikom umnožavanja obavezno navesti autora i izvor (Fondacija Centar za demokratiju).

Beograd, april 2020.